

CREACIÓ DEL REGNE DE MALLORCA. DEL REGNE PRIVATIU AL REGNE FEDERAT

La conquesta catalana és un dels episodis més importants de la història de l'arxipèlag per les enormes repercussions que tingué, essent el punt de partida de l'actual poble de les Balears. La conquesta va representar la destrucció de la societat musulmana de les Illes i la seva substitució per una nova societat que s'integrava en el món occidental cristià mitjançant la seva incorporació a la Corona d'Aragó i l'entrada al món feudal.

1. Causes de la conquesta:

Al començament del segle XIII els regnes cristians de la Península havien derrotat els almohades a la batalla de les Navas de Tolosa i el poder musulmà es trobava molt afeblit. Aquesta situació la va aprofitar Jaume I, rei de la Corona d'Aragó, per conquerir les Balears.

D'altra banda, la conquesta va servir per satisfer el desig de terres de la noblesa catalana, per expulsar pirates de les Illes i per obtenir, a més, una base comercial que facilités la navegació cap a Orient i cap al nord d'Àfrica, on els interessos comercials de Catalunya eren cada vegada més importants.

Segons la forma de govern pactista de la monarquia catalana, la conquesta va ser acordada a les corts de Barcelona del 1228. Allà el rei Jaume I va rebre el suport militar i econòmic dels tres braços: la noblesa, el clero i els representants de les ciutats catalanes.

2. La conquesta de les Illes Balears

L'expedició, formada per unes 150 naus de tota mena es va fer a la mar a l'estiu de l'any 1229. El mes de setembre varen desembarcar a Santa Ponsa.

Després d'una sèrie d'enfrontaments, posaren setge a Madina Mayurqa. Al cap de tres mesos de setge, el 31 de desembre de 1229, les tropes de Jaume I conqueriren la ciutat.

Pocs anys després, el 1235, va ser conquerida l'illa d'Eivissa i Menorca ho va ser el 1287.

La conquesta va comportar la desaparició gairebé total dels musulmans de les Illes. La repoblació fou majoritàriament amb catalans i la llengua que es parlava era el català.

Per tant, a mijans segle XIII les Illes formaven part de forma federal de la Corona catalanoaragonesa junt amb Catalunya, Aragó i el País Valencià i aviat s'unirien altres territoris com Nàpols, Sicília i Sardenya.

3. La fundació del regne de Mallorca i la seva base econòmica.

Jaume I atorgà al nou regne un ordenament jurídic especial, amb unes llibertats molt superiors a les altres terres catalanes. La Carta de Franquesa feia als repobladors lliures, no serfs i havien de pagar menys impostos; atenuava el feudalisme amb la intenció d'afavorir el repoblament de Mallorca.

Després de la conquesta, els conreus més importants varen ser el blat, la vinya i la olivera que substituïren els musulmans, cotó, arròs i lli, a la vegada que augmentava la ramaderia.

Hom importava blat, llana, pells, etc. i s'exportava oli, vi, formatge, sal i productes artesanals com teixits i calçat. Els comerciants mallorquins compraven productes de luxe al nord d'Àfrica i a Constantinoble que després distribuïen per diversos ports del llevant peninsular.

A l'Edat Mitjana, les terres balears van esdevenir un gran centre comercial del Mediterrani amb una important escola de cartògrafs. Aquesta prosperitat es va reflectir en la construcció de nombrosos edificis religiosos i civils d'estil gòtic, com llotges, drassanes i consolats. Com passava en altres regnes de la Corona d'Aragó, també hi havia a Mallorca, el Consolat de Mar, i hi regia el Llibre del Consolat de Mar.

4. Institucions polítiques i canvis de sobirania

Els períodes que el regne de Mallorca va ser independent tingué llur propi rei i quan es va incorporar a

la monarquia confederal catalana tingué un lloctinent o virrei que representava l'autoritat reial, s'encarregava de la direcció militar i tenia el poder judicial i legislatiu. La monarquia era pactista i no absolutista, per la qual cosa quan el nou rei era coronat devia jurar que respectaria les lleis i llibertats dels seus súbdits.

A diferència d'altres regnes, el de Mallorca no tenia corts pròpies, sinó que enviava representants a les Corts Catalanes. Una altra institució de govern era el Gran i General Consell que tenia la representació del regne, s'encarregava de la hisenda pública i proposava noves lleis al rei. A Mallorca també formava part del govern la Universitat del Regne formada per sis Jurats que es repartien entre els estaments (cavallers, ciutadans, mercaders i artesans).

L'organisme representatiu de Menorca era la Universitat i Consell General de Menorca. Eivissa tenia també la seva Universitat com a organisme de govern.

5. Regne privatiu i retorn a la Corona d'Aragó

A l'Edat Mitjana els reis consideraven el seu regne com un patrimoni personal i per això era freqüent que el repartissin entre els fills.

Jaume I va disposar que el seu fill gran Pere rebés en herència el regne d'Aragó, el Principat de Catalunya i el regne de València. Jaume, el fill petit, va heretar el regne de Mallorca, amb Menorca com a territori vassall, Eivissa i les possessions de la Corona d'Aragó al Migdia francès.

El 1276, a la mort del seu pare, Jaume II va ser coronat rei del Regne de Mallorca. Els monarques que el varen succeir foren Sanç I i Jaume III que donaren una llarga etapa de prosperitat al regne.

Però, la manca d'homogeneïtat geogràfica i les dificultats econòmiques del regne, que havia de pagar forts aranzels comercials i no tenia una moneda pròpia, feien difícil que pogués seguir sent independent.

Però el conflicte polític començà quan Jaume III encunyà moneda a Perpinyà, trencant així els pactes feudals que l'unien al rei d'Aragó, la qual cosa aprofità Pere el Cerimoniós per a declarar-li la guerra. El rei d'Aragó el 1343 ocupà Mallorca sense que la població mallorquina defensàs Jaume III; la qual cosa s'explicaria per la complicitat dels comerciants mallorquins i la major part de la població de l'illa als qui Pere d'Aragó els havia promès conservar i ampliar les lleis autonòmiques i avantatges comercials. Mort Jaume III a la batalla de Lluçmajor, el regne de Mallorca es reincorporà a la Corona d'Aragó de forma confederal i mantingué i amplia les seves lleis autonòmiques.

ELS BORBONS. EL CANVI DE DINASTIA I LA PÈRDUA D'AUTONOMIA DEL REGNE DE MALLORCA

6. La Guerra de Successió (1701-1715) i l'absolutisme borbònic

El 1700 morí sense successió Carles II, el darrer rei dels Àustries i fou proclamat rei el candidat francès Felip V, enfront del candidat austríac l'arxiduc Carles. Gran Bretanya, Portugal, Holanda i l'Imperi austríac, contraris al borbó, declararen la guerra a França i a Espanya. Així es desencadenà la Guerra de Successió que també va ser un conflicte entre els dos regnes d'Espanya. Castella es va mostrar fidel a Felip V. En canvi, la Corona d'Aragó va donar suport al candidat austríac davant el temor a què el model absolutista i centralista francès que volia imposar acabàs amb el seu règim autonòmic.

A l'interior, la guerra va ser favorable a les tropes filipistes que varen obtenir la victòria d'Almansa (1707) que suposà la rendició de València i Aragó.

El 1713, l'arxiduc Carles va heretar la Corona d'Àustria quan va morir el seu germà. Temerosos ara de l'excessiu poder dels Habsburg, la Gran Bretanya i Holanda varen retirar el seu suport a l'arxiduc Carles i varen firmar el Tractat d'Utrecht (1713), que va posar fi al conflicte internacional i va reconèixer Felip V com a rei d'Espanya. Arran d'aquest tractat els territoris europeus de la monarquia espanyola es varen repartir entre les potències del bàndol austríacista i Gibraltar i Menorca foren ocupades per Gran

Bretanya.

El Principat de Catalunya i Eivissa i Mallorca continuaren la guerra totes soles contra Felip V i Barcelona s'acabà rendint l'11 de setembre de 1714, després d'una aferrissada resistència i de la important ajut en queviures i en tropes artillers que arribaven des de Mallorca.

Com a càstig pel suport al candidat austríac, Felip V va anul·lar tots els furs i llibertats de la Corona d'Aragó i amb els Decrets de Nova Planta es va imposar el sistema administratiu castellà a totes les terres de la Corona. Els Borbó varen implantar el model d'absolutisme centralista francès. Tots els poders residien en el monarca i les Corts varen quedar quasi anul·lades.

7. Les conseqüències de la Guerra de Successió per al Regne de Mallorca. L'anul·lació de l'autonomia política.

Tot i que les Illes romanien inicialment fidels a Felip V, ja es constata la importància dels partidaris de l'Arxiduc que eren durament reprimits pels virreis, especialment a Eivissa i a Mallorca. Les causes per les quals hi havia dos bàndols enfrontats eren econòmiques, però també tenia molt de pes el temor a la pèrdua de la seva autonomia política, com els respectius jurats reclamaven cada vegada que un virrei intentava minvar la independència fiscal o intervenir en la lliure elecció dels càrrecs polítics illencs, entrebant el sistema representatiu de "sac i sort".

Les autoritats borbòniques, encapçalades pel virrei, el comte d'Alcúdia i el bisbe Laportilla, eren conscients de l'oposició de bona part de la població; el perill d'insurrecció era evident, però la causa de Felip V no va perillar fins que l'armada angloholandesa de l'almirall Leake va forçar la insurrecció carlina (24 de setembre de 1706). Quan Barcelona es rendí (1714) les úniques terres que s'oposaven a Felip V eren Mallorca i les Pitiüses. Dia 16 de març de 1715, mentre uns 500 treballadors hi feien feina, el *Cronicón Mayoricense* explica que va comparèixer una companyia de dones amb tambor i bandera per tal d'ajudar en els treballs de fortificació, creant una zona d'aïllament entre la murada i les cases de Santa Catalina. A les primeres dones es sumaren d'altres fins a 400 i Impediren així que hom enderrocàs aquell barri i aplanant i omplint amb terra, crearen l'explanada de sa Feixina.

Fins a l'11 de juliol de 1715 no es rendiren les darreres forces lleials a l'Arxiduc a la Ciutat de Palma al general d'Asfeld. Poc després les tropes borbòniques prenen possessió d'Eivissa.

Amb els Decrets de Nova Planta (1715-1718) desapareixia el Regne de Mallorca i a les illes de Mallorca, Menorca i Formentera foren liquidades les institucions d'autogovern. El capità general passà a ser l'autoritat suprema política i militar en substitució del virrei. Les atribucions del Gran i General Consell foren assumides per la Reial Audiència, des d'ara formada exclusivament per castellans. Els ajuntaments seguiren el model castellà i els regidors ja no eren electius sinó nomenats per l'Audiència o pel rei. També es va suprimir l'autonomia financera del Regne de Mallorca, imposant-se una allau de nous impostos. El català fou bandejat de les institucions oficials, i, si bé es va mantenir viu dins l'àmbit privat, no era ben tolerat pel nou poder.

Així i tot es varen mantenir algunes institucions com el Consolat de Mar i el dret privat que ha arribat en bona part fins avui. D'altra banda, es varen militaritzar les Illes amb l'establiment d'un exèrcit permanent. En general tots aquests canvis causaren malestar fins i tot entre els illencs que havien estat partidaris de Felip V.

ACTIVITATS

Decreto de Nueva Planta dado en San Lorenzo el Real a 16 de Marzo de 1716 por el Rey Don Felipe V

"...aunque por diferentes Pragmáticas de los Reyes mis Antecesores, se haya reglado el Gobierno de esta Isla y Reino de Mallorca, he considerado, que las turbaciones de la última guerra le han dexado en estado, que necessita de algunas nuevas providencias para su mayor seguridad, paz y quietud de sus Naturales; por lo cual.

He resuelto, que la Audiencia compuesta de un Regente, cinco Ministros y un Fiscal, presida el Comandante General de mis Armas... (...)

Y necessitándose en el presente estado de esta Isla, y Reyno, de atender con el mayor cuydado, y vigilancia a su mejor Gobierno, y siendo para lograrle, de la mayor importancia, elegir las personas más hábiles, y no exponerlas a la contingencia del Sorteo; He resuelto que por ahora, y durante mi voluntad, se nombren veinte Jurados que rijan, y gobiernen lo Económico, y Político de la Ciudad de Palma; y doze para que gobiernen la de Alcudia, también en lo Económico, y Político; y en los demás lugares del Reyno los que fueren necesarios, según el número de la población de cada uno, reservandome yo la nominación de los que huvieren de elegirse para las dos Ciudades de Palma y Alcudia, y haciéndola la Audiencia por lo que mira a los otros Lugares, de los que me dará cuenta. (...)

Siendo mi intención honrar, y premiar indistintamente todos mis vassallos, según el mérito de cada uno, y emplearlos como juzgare más conveniente: Declaro, y mando, que en adelante cesen en este Reino las costumbres, y leyes que hablan de Extranjería. (...)

Quedando por ahora también reservadas a mi disposición la Regalia de fabricar moneda, y las demás, assí en esta Isla, como en la Iviza. (...)

Dado en San Lorenzo el Real a diez y seis de Marzo de mil setecientos y diez y seis.

YO EL REY"

INSTITUCIONS POLÍTIQUES ABANS I DESPRÉS DEL DECRET DE NOVA PLANTA A LES ILLES

ABANS

- 1.GRAN I GENERAL CONSELL.....
- 2.JURAT.....
- 3.PROCURADOR REIAL.....
- 4.VEGUER.....
- 5.VIRREI.....

DESPRÉS

- REIAL AUDIÈNCIA
- REGIDORS
- INTENDENT
- CORREGIDOR
- CAPITÀ GENERAL.

ACTIVITATS

- 1.Cerca al dossier o per internet el significat i les competències que tenien les institucions o càrrecs que estan subratllats.
- 2.Quines són les dues concepcions d'Estat que s'enfrontaren a la Guerra de Successió? Què significava cada una d'elles?. Quina seguia cada una de les corones dins del regne d'Espanya?
- 3.Per què el Decret està dirigit a les illes de Mallorca i d'Eivissa? Investiga en quina situació va quedar Menorca després de la Guerra de Successió.
- 4.Quins són els canvis més importants introduïts pel Decret de Nova Planta, en el terreny econòmic, en el terreny polític i cultural?
- 5.A quins altres territoris de la Monarquia Hispànica es varen fer decrets similars?. Per què?